

Høring endring i opplæringsmodell for vg3 landbruk

Uttalelse - Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Status	Innsendt til Utdanningsdirektoratet Innsendt og bekreftet av instansen via: anton@smabrukarlaget.no
Innsendt av	Anton Langeland
Innsenders e-post:	anton@smabrukarlaget.no
Innsendt dato	13.10.2023
Hvilken organisasjon?:	Norsk Bonde- og Småbrukarlag Organisasjon (Privat)
Stilling	Generalsekretær

✓ Jeg bekrefter at denne uttalelsen er på vegne av hele oppgitte organisasjon.

Høring av endring i opplæringsmodell for vg3 landbruk

1. BAKGRUNN

Utdanningsdirektoratet sender med dette på høring en endring av opplæringsmodell for vg3 landbruk. Landbruksnæringen har flere kompetansebehov. Landbruksnæringen består i hovedsak av selvstendig næringsdrivende bønder, med få eller ingen ansatte. Samtidig har landbruksnæringen også behov for både avløsere, landbruksvikarer og helårsansatte på større gårdsbruk. Siden landbruksnæringen både har behov for gårdsarbeidere og selvstendig næringsdrivende bønder, kan det være nødvendig å tilpasse landbruksutdanningen slik at både unge og voksne får den kompetansen de trenger for å gå inn i yrket som gårdsarbeider og/eller som selvstendig næringsdrivende bonde.

Vi ønsker å få en bred tilbakemelding fra bransjen/landbruksnæringen på hvilken opplæringsmodell som gir både unge og voksne tilstrekkelig kompetanse etter arbeidslivets behov. Vi ønsker derfor tilbakemeldinger på tre ulike opplæringsmodeller:

- Splitte vg3 landbruk i 2 fag med ulik opplæringsmodell.
- 2+2-modell – to år opplæring i skole, etterfulgt av to år i lærebedrift.
- Yrkeskompetanseløp – dagens opplæringsmodell, med tre år i skole.

2. OPPLÆRINGSMODELLER

2.1. SPLITTE VG3 LANDBRUK I 2 FAG MED ULIK OPPLÆRINGSMODELL

Siden landbruksnæringen både har behov for gårdsarbeidere og selvstendig næringsdrivende bønder, kan det være nødvendig å tilpasse landbruksutdanningen slik at både unge og voksne får den kompetansen de trenger for å gå inn i yrket som henholdsvis gårdsarbeider og som selvstendig næringsdrivende bonde. Vi ønsker derfor tilbakemelding på å splitte vg3 landbruk i to ulike opplæringsmodeller, henholdsvis 2+2-modell og 3+0-modell (yrkeskompetanseløp).

To ulike opplæringsmodeller som retter seg mot ulike målgrupper vil gi unge og voksne som ønsker å arbeide i landbruket som avløser/gårdsarbeider mulighet for opplæring i bedrift, i en 2+2-modell. Unge og voksne som ønsker eller har planer om å overta et gårdsbruk, og som av ulike grunner ikke har behov for eller mulighet til å ha opplæring i bedrift, kan få opplæring i et yrkeskompetanseløp med tre år i skole. Læreplanene i disse to fagene er tenkt å gi lik

kompetanse, men vi ser at det kan være behov for fleksibilitet i form av fordypningsområder og/eller valgfrie programfag. Dette må utredes nærmere.

Vi har vurdert at det er mest hensiktsmessig at både unge og voksne får mulighet til å kunne søke seg inn på begge opplæringsløpene.

Innenfor de yrkesfaglige utdanningsprogrammene finnes det i dag ikke eksempler på fag som har tilnærmet lik kompetanse, men ulik opplæringsmodell, og vi har lite erfaringer å vise til dersom vi ønsker å gå videre med en slik modell. Mulige negative virkninger av at vg3 landbruk blir splittet i to ulike opplæringsmodeller, kan være at fagbrevet blir mindre attraktivt sett i forhold til yrkeskompetanseløpet, dersom yrkeskompetanseløpet gir en driftslederkompetanse. Det vil også kunne være krevende å dimensjonere tilbudet, dersom begge opplæringsmodellene skal oppleves som reelle for unge og voksne. Splitting av fag kan også begrense oversikten og forutsigbarheten i det yrkesfaglige utdanningstilbudet for elever, voksne, fylkeskommuner, arbeidslivet og andre statlige myndigheter.

? Støtter du forslaget om at vg3 landbruk splittes i 2 fag med ulik opplæringsmodell, henholdsvis 2+2-modell og 3+0-modell?

Nei

Denne ordninga vil kunne skape større strekk i det norske jordbruket. Mindre gardar som ikkje kan støtte arbeid til 2 vil ikkje kunne ta inn lærlingar og driftsmetodane på desse bruka vil ikkje være kjende blandt dei som utdannar seg. Verdien av eit slikt 2+2 løp er mindre i jordbruket fordi diversiteten i næringa er så stor. Den lokale kunnskapen er viktig for at alle ressursar skal verte godt nytta og det oppnår ein berre gjennom erfaringsoverføring på det aktuelle bruket ein skal jobbe på eller drive. Derfor står det 3 årige løpet seg godt slik det er i dag, og det gir eit godt grunnlag for å bygge praktisk kompetanse etter at ein kjem ut i arbeidslivet. Det er forståelig at ein ynskjer lik modell for yrkesfagleg utdanning. Dette er dog ikkje ei tilpassing til beste for ungdom som vil bli bønder, sjøl om dei ikke blir det umiddelbart etter endt utdanning. Et utdanningsprogram som ikke rustar næringa for kommande bønder med avgjørende driftslederkompetanse, undervurderer rollen og moglegheita i næringa.

? Støtter du forslaget om at både voksne og unge bør få mulighet til å søke seg inn på begge opplæringsløpene?

Vet ikke

Ingen kommentar fra instansen

7 Vurder positive og negative virkninger for elev/lærling, skole/bedrift, fylkeskommune og arbeidsliv, ved å splitte vg3 landbruk i 2 fag med ulik opplæringsmodell.

Det norske landbruket består i stor grad av enkeltmannsforetak og små bedrifter med ein tilsett på deltid, dette gjer det vanskelig å fungere som lærebedrift, og vanskeleg å være lærling. Det stiller store krav til en bedrift å dekke lærlingens kompetansemål, og prøveordningen med lære plasser i landbruket har vist at dette vert løyst ved at lærlingen må dekke si læretid på flere gårdsbruk.

2.2. LÆREFAG MED TO ÅR I SKOLE OG TO ÅR I LÆREBEDRIFT

Denne modellen innebærer at unge og voksne har to år opplæring i skole, og deretter to år i lærebedrift. Opplæringsløpet avsluttes med en fagprøve.

Å innføre en 2+2-modell kan gi unge og voksne mer relevant opplæringstilbud som gir kompetanse som svarer til arbeidslivets behov. Unge og voksne kan også få bedre tilknytning til arbeidslivet gjennom opplæring i bedrift. Flere evalueringer og utredninger har kartlagt at det er et behov for at opplæringen foregår i bedrift, slik at unge og voksne har kompetanse nok til å bli ansatt direkte i landbruket som avløser/landbruksvikar. Flere elever uttrykker selv at de ikke er godt nok kvalifisert til å gå rett i arbeid som avløser/landbruksvikar eller helårsansatt på større gårdsbruk.

Siden det er såpass få elever som skal bli selvstendig næringsdrivende bonde umiddelbart etter endt opplæring, kan det derfor være mer hensiktsmessig at opplæringen i større grad foregår i bedrift. Å innføre en 2+2 modell kan føre til at arbeidslivet opplever bedre tilgang på arbeidskraft med relevant kompetanse for landbruksnæringen. Arbeidslivet vil også i større grad kunne være med på å påvirke innholdet i lærefaget.

Mulige negative konsekvenser av å innføre en 2+2 modell for vg3 landbruk er at det er vanskelig å anslå antall godkjente lærebedrifter. Vi vurderer også at strukturen og sysselsettingen i landbruksnæringen, med mange selvstendig næringsdrivende bønder, kan være en utfordring da gårdsbruk med få eller ingen ansatte potensielt ikke vil kunne gi tilstrekkelig opplæring og veiledning. Det er også usikkert i hvor stor grad lærebedriftene ønsker eller har anledning til å ansette lærlinger etter endt opplæring, og om det finnes et arbeidsmarked som gårdsarbeider i fulltidsstillinger.

Vi har også vurdert at det er knyttet risiko til at tilbudet for voksne innen vg3 landbruk, vil kunne forsvinne ved innføringen av en 2+2-modell. Skolene som tilbyr voksenagronomutdanning, vil oppleve at tilbudet ikke kan videreføres med ny læreplan og opplæringsmodell. Dette innebærer at den nasjonale modellen for voksenagronomen må omstruktureres.

Å innføre 2+2-modell vil gi endringer i behov for lærerkompetanse ved skolene, og redusert behov for gårdsbrukene som tilhører skolene. En 2+2-modell fordrer også at skoler og skoleeiere etablerer tettere kontakt med arbeidslivet knyttet til læreplasser, og utnytter muligheter i yrkesfaglig fordypning (YFF) i større grad for å kartlegge potensielle lærebedrifter.

Støtter du forslaget om at vg3 landbruk endres fra yrkeskompetanseløp med tre år i skole, til hovedmodellen med to år i skole og to år i lærebedrift?

Nei

Dersom yrkeskompetanseløpet med 3 år i skole tas vekk vil det svekke utdanningen for selvstendig næringsdrivende bønder. Det vil også ta bort muligheten for voksne som har tatt annen utdanning til å få en fagutdanning før eller når de har overtatt gårdsbruk.

En slik modell vil bidra til å splitte næringa i 2 fraksjoner, de nye moderne fjøs får tilgang til "billig" hjelp fra lærlinger. Og de brukene som ikke har investert i mekaniserin gvav drifta blir forholdsvis lite interessante for de fleste som skal ut i 2 årig lære. 3+0 modellen vil i stor grad dekke behovet for utdanning. Til forskjell fra andre yrker med lærligkontrakter er jordbruket langt meir diversifisert, der den lære en får, i svært stor grad vil være knyttet opp mot det gårdsbruket en går i lære på.

I delar av landet vil tilgangen på lærebedrifter være liten, dette vil føre til at nokre områder i landet vil ha alt for få lærligbrdifter eller at nokon få jordbruksoråder i landet vil få stort tilløp på lærlingar.

Vurder positive og negative virkninger for elev/lærling, skole/bedrift, fylkeskommune og arbeidsliv, ved å endre opplæringsmodell for vg3 landbruk fra yrkeskompetanseløp med tre år i skole, til hovedmodellen med to år i skole og to år i lærebedrift.

Ingen kommentar fra instansen

2.3. YRKESKOMPETANSELØP MED TRE ÅR OPPLÆRING I SKOLE (DAGENS MODELL)

Denne modellen innebærer at elever og voksne går tre år i skole, og gir yrkeskompetanse (dagens opplæringsmodell). Vg3 landbruk har felles programfag, der ett av de er gårdsdrift. Dette programfaget inneholder økonomi og forvaltning av et gårdsbruk, og vil for mange elever ikke være relevant for arbeidsoppgaver i landbruksnæringen. I tillegg må elevene velge to av tre valgfrie programfag. Her er ett av tre programfag spesielt rettet mot gårdsdrift, og kan dermed velges bort av unge og voksne som ikke har interesse i å drive et gårdsbruk.

Yrkeskompetanseløp med tre år i skole er en relevant og effektiv utdanning for den voksne målgruppen, særlig knyttet til enkelte programfag som gårdsdrift og økonomi og driftsledelse. Det er god rekruttering til voksenagronomutdanningen, og til forskjell fra elever i ordinært løp, er voksne i mye større grad sikker på at de vil arbeide i landbruksnæringen. Den voksne målgruppen utgjør en større andel enn elever i ordinært løp.

Samtidig innebærer dagens opplæringsmodell at elever ikke får opplæring i bedrift. Evalueringer av yrkeskompetanseløpet forteller at elever kan mangle variert praksis, som gjør at de ikke har nok kompetanse til å ansettes direkte i landbruket. Flere av elevene som går tre år i skole, uttrykker selv at de ikke er godt nok kvalifisert til å gå rett i arbeid som avløser eller landbruksvikar. Flere evalueringer og utredninger har kartlagt kompetansebehov hos bønder, der det i stor grad konkluderes med at det er behov for at elevene får opplæring i bedrift.

Støtter du forslaget om at vg3 landbruk beholder dagens opplæringsmodell med tre år i skole?

Ja

Denne modellen sikrer eit godt teoretisk og til dels praktisk fundament for elevar som etterkvart skal jobbe på eller drive gard. Større bruk av valfag, bør kunne sikre at Diversiteten i norsk jordbruk er så stor at verdien av å ha 2 års læretid på eit gardsbruk som ikkje liknar det ein seinare skal jobbe på/drive er begrensa.

Vurder positive og negative virkninger for elev/lærling, skole/bedrift, fylkeskommune og arbeidsliv, ved å beholde dagens opplæringsmodell med tre år i skole.

Ved å endre opplæringsmodellen til 2+2 og ta bort tilbudet om vg3 på skole (slik dette i prinsippet vil utarte eg) vil det gå ut over tilbudet til voksne som ønsker driftslederkompetanse før eller når de overtar gårdsbruk.

Mindre bruk med låg grad av mekanisering og generelt låg omsetning vil ha begrensa anledning til å ta del i lærlingeordninga av økonomiske grunnar.

Den norske jordbruksmodellen skiller seg frå næringslivet generelt ved at dei som ønskjer seg inn i næræinga i langt større grad er særleg interessert i yrket. I tillegg er arbeidsoppgåvene i gardsdrift svært variert slik at ei læretid på 2 år hjå ei jordbruksbedrift, vil ha begrensa verdi.

Den modellen vi har i dag, med at skulegong sikrer eit godt teoretisk og til dels praktisk fundament og at Den praktiske erfaringa vert tillært på den/dei gardane ein skal jobbe på og eventuelt overta drifta på, er eit godt grunnlag for å skape trygge gode bønder med god lokal kunnskap om drifta på den/dei aktuelle gardane.

I vurderinga av eit nytt utdanningsløp/fagutdanning for jordbruket er det svært viktig å bygge oppunder eit samla landbruk, altså unngå å skape ordningar som splittar jordbruket eller skapar meir strekk i laget. Eit delt utdanningsløp har stort potensiale for dette og er ikkje tilrådeleg. Landbruket har store krav til framtidens bønder, noko som krev eit solid teoretisk grunnlag. Jordbruket er ei kapitalkrevande næring med små marginar som stiller store krav til agronomisk kompetanse og bedriftsøkonomisk kunnskap. Dagens modell gir godt grunnlag for slik kompetanse. Variasjonar i behovet for kompetanse bør løysast på annan måte enn å opprette 2 kompetanseløp, for eksempel ved meir bruk av valfag og praksisplasser.